

РОЗДІЛ VII. ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 37.014.542

Руслан Басенко

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ORCID ID 0000-0001-9760-6321

DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/277-290

МАРТІН ЛЮТЕР ТА ФІЛІП МЕЛАНХТОН: ІДЕЯ ЦІЛІСНОЇ ОСВІТИ ОСОБИСТОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВЧЕННІ ЛІДЕРІВ ПРОТЕСТАНТСЬКОГО ГУМАНІЗМУ

Статтю присвячено історико-педагогічному аналізу змісту ренесансно-гуманістичної ідеї цілісної освіти особистості в інтерпретаціях засновників протестантської педагогічної концепції – Мартіна Лютера та Філіпа Меланхтона. Розглянуто соціокультурний контекст діяльності та педагогічних пошуків реформаторів, доведено, що Мартін Лютер здійснив обґрунтування філософсько-теологічних основ майбутньої протестантської освітньої системи, а Філіп Меланхтон забезпечив розроблення її змісту, організаційно-інституційної структури та методичного супроводу. Виявлено, що цілісність педагогічного підходу реформаторів до виховання особистості виявилася у розумінні важливості всебічного розвитку людини: інтелектуального, сімейного, морального, фізичного, естетичного, громадянського. Окреслено зміст та висвітлено динаміку започаткованих ними педагогічних реформ. Визначено цивілізаційне значення педагогічного вчення Мартіна Лютера та Філіпа Меланхтона для пошуку відповідей на сучасні освітньо-педагогічні завдання.

Ключові слова: цілісна освіта, протестантський гуманізм, ренесансний гуманізм, Мартін Лютер, Філіп Меланхтон, ідея всебічного і гармонійного виховання особистості, «побожність і ерудиція» (“*pietas et eruditio*”), «ліберальна ерудиція» (“*liberali eruditione*”), «досконала людина» (“*perfectio hominis*”), «освічене благочестя» (“*pietas litterata*”).

Постановка проблеми. Нині світ переживає часи структурних змін в усіх сферах життєдіяльності. Масштабність таких перетворень, глобалізація суспільно-політичних і фінансово-економічних процесів, активна цифрова трансформація, інтеграція штучного інтелекту та інші інноваційні атрибути сучасності, все це свідчить, що людство системно змінює як стиль і спосіб життя, так і бачення власного місця й ролі в оновленому образі світу. Для осмислення глибинних чинників, природи, сутності та довгострокових наслідків таких змін необхідна серйозна інтелектуальна консолідація вчених, зокрема й посилення наукового дискурсу в межах освіти та педагогіки, які мають змогу поступово вибудувати та масштабувати важливу сьогодні парадигму цілісного життєстверджуючого образу світу (Ільченко, Гуз, 2015).

У нинішній екзистенційній ситуації людства можна прослідкувати чимало історичних паралелей із європейським минулим понад п'ять століть тому. Саме початок XVI століття став для європейців добою екстеріоризації та активізації низки суспільно-політичних і соціокультурних процесів, ідейний зміст та чинники яких назрівали у попередні роки. Тогочасні зміни, які пережила ранньомодерна Європа, без сумніву, визначили її цивілізаційну динаміку та мали вплив на сучасну перспективу (Maskenpey, 2002). Не оминули вони й освіту, яка зазнала значної перебудови як власної філософії, так й змісту та організаційно-педагогічних форм навчання і виховання молоді. Більше того, в значній мірі саме освіта починала відігравати роль впливового чинника соціокультурних змін, ставши чи не єдиним інструментом поширення гуманістичних ідей цілісної освіти у широкому цивілізаційному контексті.

Структурні перетворення у тогочасному світоглядному та культурно-освітньому просторі визначалися низкою чинників, які умовно варто систематизувати у принаймні п'ять концептуально-історичних кластерів: **перший – ренесансний гуманізм**, який започаткував відродження класичних гуманістичних цінностей та маніфестував ідею всебічного і гармонійного виховання особистості, поступово надавши їй статус гуманістичного імперативу (Cordasco, 1976; Год, 2004); **другий – протестантський гуманізм**, теологічна філософія якого дала змогу не лише реформувати тогочасну церкву, але й значно долучилася до створення релігійно-гуманістичної педагогіки та суттєво нової освіти, поширення якої було забезпечено заснуванням розгалуженої мережі протестантських шкіл, доступних широким верствам населення (Котляров, 2020); **третій – католицький гуманізм**, який, розвинувшись в межах католицької Реформації, успішно синтезував на перший погляд непоєднувані ідентичності – ренесансні ідеї освіти та оновлену посттридентську католицьку освітню традицію, зреалізувавши гуманістичний ідеал «освіченого благочестя» (O'Malley, 1990; Johns, 1995; Яковенко, 1997); **четвертий – раціоналізм**, представники якого надали оновленій освіті філософське підґрунтя та методологічну основу, вибороли імперативність положенням про розум і раціональність як сутнісні атрибути людини, а також обґрунтували ідею цілеспрямованого, активного та діяльнісного життя, яке з необхідністю повинно бути детерміноване раціональністю; **п'ятий – державно-політична трансформація**, що відбувалася у провідних країнах ранньомодерної

Європи та забезпечила побудову політичного та культурного клімату, сприятливого для формування нового європейського гуманістичного світогляду, а відтак й для заснування нової системи освіти.

З-поміж названих чинників окрему, в значній мірі вирішальну роль в інспіруванні тогочасних соціокультурних змін відіграла протестантська Реформація, лідери якої не лише започаткували новий напрям християнства, але й стали зачинателями нової гуманістичної освіти, що поєднала реформаційні та гуманістичні практики. Про обґрунтування її виховного ідеалу, теоретичних і практичних засад лідерами протестантської Реформації й ітиме мова у цій статті.

Аналіз актуальних досліджень. Педагогічний вимір європейських перетворень початку XVI століття був предметом наукових студій багатьох вчених. Окремо виділимо історико-педагогічні доробки І. Беха, Г. Васяновича, Л. Ваховського, С. Гончаренка, Б. Года, М. Гриньової, М. Євтуха, П. Котлярова, О. Лавріненка, Н. Ничкало, А. Сбруєвої, О. Сухомлинської, З. Хижняк, І. Цебрій, М. Ярмаченка та інших. Також цінними для відтворення шляхів розвитку гуманістичної освіти у ранній Новий час є наукові висновки істориків, релігієзнавців, культурологів – І. Андрусишина, Ю. Голубкіна, І. Д'яченка, Я. Ісаєвича, В. Зіньківського, В. Земи, С. Карікова, М. Кашуби, Р. Керренца (R. Koerrenz), П. Кралюка, В. Литвинова, В. Нічик, С. Плохія, Л. Посохової, С. Серякова, М. Симчича, С. Сірополка, Р. Сітарчука, Я. Стратій, В. Ульяновського, Д. Чижевського, В. Шевченка, Т. Шевченко, М. Шкрібляка, Х. Шлюса (H. Schluß), Н. Яковенко, П. Яроцького та інших. Окремо відзначимо зарубіжних вчених, які аналізували методологічні засади цілісної освіти, зокрема Дж. Міллер (J. Miller), Р. Міллер (R. Miller), С. Флаке (C. Flake) та інші.

Мета статті: на основі персоналістичної історико-педагогічної методології проаналізувати протестантське розуміння ідей цілісної освіти особистості у релігійно-педагогічній спадщині Мартіна Лютера та Філіпа Меланхтона, визначити цивілізаційне значення їхнього педагогічного вчення для пошуку відповідей на сучасні освітньо-педагогічні завдання.

Методи дослідження. Розв'язання завдань цієї історико-педагогічної студії побудовано на основі комплексу методів, як загальнотеоретичних, так і спеціальних. Поряд із використанням аналізу, систематизації, пояснення, порівняння, інтерпретації, важливе значення становили спеціальні методи: *метод історико-педагогічної реконструкції*, який залучено для відтворення культурно-педагогічних ідеалів лідерів протестантської Реформації; *метод історико-*

педагогічної компаративістики – для зіставлення протестантського гуманізму з іншими тогочасними культурно-освітніми системами, визначення спільного та відмінного в їхніх трактуваннях ранньомодерної ідеї цілісної освіти особистості; *метод персоналізації (біографічний)* – для розкриття внеску Мартіна Лютера та Філіпа Меланхтона в обґрунтування протестантського розуміння гуманістичної ідеї цілісної освіти особистості; *герменевтичний метод* – для роботи з історичними, теологічними, філософськими першоджерелами, їхньої внутрішньої та зовнішньої критики, залучення інноваційних технологій з метою «розговорити» першоджерело.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що початок раннього Нового часу був позначений активною боротьбою гуманістичних ідей освіти і виховання за належне їм місце у визначенні стратегічних засад тогочасної педагогіки. Гуманістичний імператив виборював право визначати мейнстрим суспільних змін, зокрема й формування оновленої філософії освітніх перетворень. Показовим було те, що гуманістична світоглядна концепція поступово інтегрувалася у різні культурно-філософські течії та рухи: якщо для європейського Ренесансу, а згодом й раціоналізму вона була центральною та основоположною ідеєю, то у світоглядно-релігійних системах протестантської та католицької Реформації гуманізм виборював своє місце, водночас зазнаючи суттєвих інтерпретацій та змін, почасти спрямованих не на посилення користі гуманістичному світогляду, а радше навпаки. Проте все ж такий синтез становив вагоме значення для проникнення гуманістичних цінностей у тогочасне суспільство.

В освітній площині ренесансно-гуманістична парадигма була репрезентована цілісним підходом як до розуміння людини, так й до розгляду змісту освітнього процесу. Окреме місце в теоретичній інтерпретації, а головне в поширенні гуманістичних ідей в освітньому просторі належало протестантській Реформації, лідери якої успішно синтезували гуманістичну філософію та реформаційну концепцію протестантської етики праці.

Поява протестантизму в значній мірі визначалася діяльністю, особистою харизматичністю та суспільними ініціативами лідерів реформаційного руху. З-поміж них – Мартін Лютер, Жан Кальвін, Ульріх Цвінглі, Томас Мюнцер, Філіп Меленхтон, Йоган Штурм та інші, які, без сумніву, увійшли до «пантеону» особистостей, що змінили не лише соціокультурний ландшафт Європи, але й мали суттєвий вплив

на подальші геополітичні процеси планетарного масштабу. Маючи досить глобальне завдання – реалізувати стратегічні світоглядні зміни та поступово вибудувати нову етику життя – етику праці, реформатори не могли не сфокусуватися на освіті, яку цілком виправдано розглядали як єдиний шлях промоції реформаційного світогляду.

З-поміж протестантських лідерів виняткове значення для формування нової освітньої системи становили духовно-світоглядні пошуки та організаційно-педагогічні заходи Мартіна Лютера та Філіпа Меланхтона. Прагнення «підсвітити» саме їхню діяльність у контексті розбудови гуманістичної ідеї цілісної освіти пояснюємо насамперед тим, що Мартін Лютер здійснив обґрунтування філософсько-теологічних основ протестантської освітньої системи, а Філіп Меланхтон узяв на себе виконання усіх завдань щодо розроблення її змісту, організаційно-інституційної структури та методичного супроводу.

Без перебільшення знаковою постаттю як для всього протестантського світу, так й для духовно-культурної спадщини людства загалом є засновник та лідер протестантської Реформації Мартін Лютер (1483-1546 рр.), якому вдалося запропонувати суттєво оновлену доктрину християнства й побудувати на її цінностях кардинально нову педагогічну систему (Steckbrief Martin Luther, 2023). Звернення Мартіна Лютера до освітнього напрямку діяльності пояснюється тим, що саме навчання і виховання реформатор розумів як ключовий засіб розбудови оновленого християнства, а також й тими його міркуваннями, що освіта дає змогу працювати з молоддю – джерелом змін та творцями майбутнього. Почасті реформатори діяли за принципом: завоювавши молодь, ми завоюємо світ.

Підтримуємо міркування українського вченого-ренесансознавця Б. Года про те, що «... взаємозв'язок Реформації й педагогіки зумовлювався прагненням протестантів поширити нове віровчення на широкі суспільні кола, на молоде покоління, а для розв'язання такого завдання церковної проповіді було недостатньо» (Год, 2004, с. 337). Відтак цілком закономірним було те, що Мартін Лютер, поряд із теологічним обґрунтуванням ідейно-сміслових засад протестантизму, розпочав розроблення педагогічної програми реформаційного руху та започаткував заснування протестантських закладів освіти, які набували все більшої авторитетності у міському культурно-освітньому просторі ранньомодерної Європи.

Педагогічна концепція Мартіна Лютера була викладена у низці його програмних творів, як-от «До християнського дворянства німецької нації про виправлення християнства» (1520 р.), «Послання до радників усіх міст землі німецької. Про те, що їм слід засновувати й підтримувати християнські школи» (1524 р.), «Проповідь про те, що потрібно посилати дітей у школи» (1530 р.), «Про світську владу» (1523 р.), «Про свободу християнина» (1520 р.) тощо. Їхній історико-педагогічний аналіз та інтерпретація дає змогу говорити про прагнення Мартіна Лютера реалізувати цілісний підхід до виховання тогочасних учнів та молоді, кардинально змінивши пануючі пізньосередньовічні підходи, що ґрунтувалися на надмірності вчителів у застосуванні до учнів палиці. Реформатор називав тогочасних педагогів «жорстокими, як кати», які могли без причин п'ятнадцять разів лише за вранішні заняття піддати його шмаганню різками (Котляров, 2020, с. 22).

Мартін Лютер вагомого значення надавав освіті та вихованню загалом, а педагогічна проблематика була безпосереднім органічним складником його релігійно-теологічного вчення. Реформатор, ще до народження власних дітей розмірковував про важливість цілісної освіти та виховання: «Якби у мене були власні діти, я б навчав їх не тільки мовам та історії, але й співам, музиці, математиці» (Лютер, 1992, с. 165). Більше того, Мартін Лютер підкреслював: «Якби навіть не йшлося про спасіння душі, а школи й мови не потрібні були для розуміння Святого Писання, й заради Господа, то повсюдне відкриття найкращих шкіл і для хлопчиків, і для дівчат спричинене було й тим, що світ вимагає гарних, розумних чоловіків і жінок для підтримання світського порядку» (Лютер, 1992, с. 170). Як бачимо, у світоглядних поглядах Мартіна Лютера простежувалося чітке та послідовне розуміння вагомого цивілізаційного значення освіти, що для тогочасної перехідної доби від середньовіччя до модерну було більше ніж революційно. Крім того, наведені думки реформатора свідчать й про його розуміння усталеного сьогодні принципу рівного доступу до освіти осіб чоловічої та жіночої статі, що цілком відповідає гуманістичному педагогічному імперативу. Хоча, звісно, про ідеали інноваційного мейнстріму – ґендер чи ґендерну рівність, звісно не йшлося.

Сформована Мартіном Лютером педагогічна програма, цілком в дусі ранньомодерного часу та реформаційної теології, визнавала вагоме значення духовного виховання, що передбачало пізнання Бога, поширення слова Божого та зростання у пізнанні релігійної істини.

Водночас, цілісність підходу Мартіна Лютера до виховання особистості, насамперед, виявилася у революційному на той час розумінні важливості всебічного розвитку людини: *інтелектуального* – для пізнання істини, збагачення вченості та ерудиції; *сімейного*, адже за батьками реформатор визнавав вагомий обов'язок піклування не лише про харчування дітей та матеріальне забезпечення, але й про розбудову їхніх чеснот і внутрішнього світу; *морального*, яке повинно забезпечувати виховання у душі побожності, давати змогу розвинути такі якості, як благочестивість, розсудливість, правдивість, побожність, скромність, добродієність, повагу до старших; *фізичного*, яке, на думку Мартіна Лютера, важливе з огляду на необхідність дотримання гігієни, здорового способу життя, підтримання тілесних сил, що вимагає залучення молоді до участі в лицарських іграх з фехтування, боротьби, інших спортивних змагань; *естетичного*, адже реформатор вагомого значення надав опануванню учнями мистецтвом піснеспіву, гри на музичних інструментах; *громадянського*, що визначалося активізацією у ранній Новий час суспільних рухів, важливістю активної проповідницької роботи, виконанням місіонерських місій серед громадськості європейських міст (Год, 2004, с. 342; Шевчук, 2019, с. 209; Schluß, 2011).

Такий педагогічний підхід мав вирішальне значення не лише для успішного поширення протестантського віровчення, але й для розвитку гармонійної особистості загалом. Лютеранська модель освіти давала змогу випускнику тогочасних протестантських шкіл мати багатий та різнобічний світогляд, володіти високим рівнем знань, орієнтуватися не лише у вузько конфесійних, але й фахових питаннях у різних галузях знання. Засновані протестантами заклади початкової освіти та гімназії успішно втілили модель «гуманістичної школи», дали змогу інтегрувати у навчальний процес ігровий метод, фізичне виховання, реалізувати принцип розвитку талантів і здібностей учнів, інтерактивні технології, які вимагали співпраці та взаєморозуміння між учнями та вихователями.

Новизна релігійно-педагогічного підходу Мартіна Лютера полягала не лише у зверненні уваги на соціальну роль освіти та проголошенні необхідності кардинального реформування пізньосередньовічних освітніх практик, але й у розробленні відповідних організаційно-педагогічних засад шкільної реформи. Мартін Лютер значної уваги приділив розробленню нових навчальних планів, зміст яких реалізував ідею цілісного розвитку тогочасного школяра. Реформатор закликав

вивчати не лише латину та греку, риторику та Закон Божий, але й обґрунтовував важливість інтеграції до змісту освіти історії, природознавства, музики, фізичного виховання. Крім того, Мартін Лютер значної уваги приділяв розробленню організаційних засад навчання і виховання: він підготував нові навчальні плани із системою поділів на класи; зафіксував річний цикл навчання; закликав враховувати індивідуальні пізнавальні (інтелектуальні) та психофізичні особливості учнів (Басенко, 2017, с. 30).

Істотне значення становило й те, що у педагогічній концепції протестантського гуманізму було запропоновано цілісний погляд на реформування структури тогочасної освіти. Зокрема, передбачалося впровадження початкової, середньої та вищої школи; зміст освіти поступово розширювався гуманістичними студіями, а філософські засади виховання – антропологічною ідеологією; освіта все більше набувала безстанового, світського характеру; застосовувалися «інноваційні» (з урахуванням історичного контексту) методи та технології виховання, що були ангажовані ідеєю врахування індивідуальних потреб та здібностей вихованців; навчання структурувалося на основі закономірностей вікового розвитку людини; значної уваги було приділено забезпеченості освітнього процесу підручниками, навчальними планами та програмами, іншою літературою (Вознюк, 2017, с. 25, 36).

Якщо Мартін Лютер запропонував тогочасному суспільству оновлену релігійно-гуманістичну філософію освіти, то заходи щодо розроблення її організаційно-педагогічних засад та інституційного масштабування забезпечив його найближчий соратник, гуманіст та реформатор, видатний представник європейської педагогіки раннього Нового часу Філіп Меланхтон (1497-1560 рр.). Реформування освіти, теологічні студії, активна участь у міжнародній політиці, громадському та інтелектуальному житті європейських міських громад, все це неповний перелік сторін життя, діяльності та педагогічної творчості реформатора.

Становлення особистості та формування релігійних і суспільних ідеалів Філіпа Меланхтона були детерміновані характерним для XVI століття світоглядним синкретизмом, у якому перетиналися ідеї ортодоксального католицизму, християнського гуманізму, лютеранської теології. Спільними для досить розмаїтого соціокультурного ландшафту ідеалами були такі концепти як «побожність» (*“pietas”*), «вченість» (*“eruditio”*), «істина» (*“veritas”*), «красномовство» (*“eloquentia”*) тощо. Саме вони й визначали міркування Філіпа Меланхтона щодо візій і

цінностей реформування освіти та виховання молоді. Сучасний дослідник П. Котляров зауважував: «Не варто обмежувати його багатогранну діяльність лише однією роллю. Унікальність цієї людини у її двоїстості. У тому, як він поєднував у собі *гуманіста* і *реформатора* в умовах зовнішнього тиску та ідейно розколотою суспільства. ... Його педагогіка випереджувала свій час, а підручники пережили кілька століть – ними користувалися у навчальних закладах Німеччини до XVIII століття» (Котляров, 2020, с. 10).

Релігійно-філософська та педагогічна спадщина Філіпа Меланхтона свідчить про те, що реформатора цікавили усі сторони побудови нової освіти: уточнення мети та філософії виховання; упорядкування шкільних та університетських статутів; підготовка навчальних планів (курукулумів); обґрунтування необхідності стійких міждисциплінарних зв'язків, редагування та видання підручників, загалом вироблення «інноваційної» для свого часу моделі реформування університетської освіти.

Цінним вважаємо те, що освітня філософія Філіпа Меланхтона ґрунтувалася на ідеї «*досконалої людини*» (“*perfectio hominis*”). Такий підхід мотивував реформатора орієнтуватися на необхідність цілісної освіти та виховання особистості, підсвічував потребу гармонізації релігійного виховання, як пріоритетного у тогочасній освіті, з розвитком інших сторін особистості. Гуманістична філософія багато в чому визначалася значним впливом на становлення педагогічних поглядів Філіпа Меланхтона видатного гуманіста Еразма Роттердамського, з яким молодий реформатор листувався та мав дружні взаємини. Саме на ціннісно-сміслові засади еразмівської максими «*освіченого благочестя*» (“*pietas litterata*”), основою якої були три чесноти – знання латини, діяльна побожність і вміння скрізь поводити себе належно й орієнтувався реформатор (Яковенко, 1997, с. 12).

Структура меланхтонівського розуміння цілісної освіти особистості вибудовувалася на двох пріоритетних цінностях: «*побожність і ерудиція*» (“*pietas et eruditio*”), що успішно корелювало із згадуваною вище еразмівською гуманістичною концепцією «*освіченого благочестя*» (“*pietas litterata*”). Ідеал педагога Філіп Меланхтон убачав у людині, яка є «прекрасним фахівцем граматики» і «проповідником, який багато вистраждав за свої переконання» (Котляров, 2020, с. 21). Такі уявлення про освітній ідеал цілісної особистості цілком пояснюються тогочасними культурно-світоглядними умовами: «*інновації*»

гуманістичного руху детермінували ідеалізацію бездоганної класичної, насамперед філологічної, освіченості, мистецтва красномовства, культури діалогів та диспутів; натомість «інерція» ортодоксального католицизму визначала ідеалізацію побожності та духовно-релігійної доброчесності. Погоджуємося із думкою згаданого вже П. Котлярова, що «... вченість, інтелект, наукові здобутки, органічно поєднані із благочестям – такою була парадигма уявлень Філіпа Меланхтона про вченого, взірця для нової генерації студентів» (Котляров, 2020, с. 26).

Звісно, аналізуючи світоглядно-філософські засади меланхтонівського освітнього ідеалу, важко говорити про концептуальний монізм. Синкретизм та тісне переплетіння різних культурно-філософських векторів – ось що визначало ідейну основу оновленої педагогіки. Це, зрештою, закономірно, адже побудова нової філософії освіти відбувалася у складних умовах XVI століття, яке було багатим на започаткування різновекторних, часом взаємно суперечливих світоглядних систем. Водночас цінним було те, що ідея всебічного і гармонійного виховання поступово виборювала належне місце, а освітній ідеал інспірувався цілісним підходом, хоча й не в сучасному нам розумінні.

Більше того, показовим щодо «інноваційної» спрямованості освітньої філософії Філіпа Меланхтона було започаткування дискусії щодо важливості принципу «ліберальної ерудиції» (*“liberali eruditione”*), яку реформатор розумів як «вільну освіту» та «світську вченість», проголошуючи необхідність звільнення тогочасної освіти від ригористичних догм, зашкарублених традицій, середньовічного ретроградства (Котляров, 2020, с. 183). Поступово формувалися обриси методологічної дискусії за формулою «побожність і ерудиція» (*“pietas et eruditio”*) VS «ліберальна ерудиція» (*“liberali eruditione”*), у якій почасти пріоритетність виборював гуманістичний концепт *“eruditio”*. Така педагогічна дискусія відкривала реалістичні можливості для побудови оновленої освітньої системи на засадах гуманістичної філософії.

Цінними були теоретичні розробки Філіпа Меланхтона щодо впровадження передових педагогічних ідей в практику реформування закладів освіти. Педагог значної уваги приділяв розробленню шкільних та університетських статутів; рекомендував викладачам і студентам користуватися не лише «суто книжним» знанням, але й підкреслював важливість практичної освіти; наголошував на важливості поєднання і взаємозв'язку між різними галузями знання

(риторика, діалектика, арифметика, філософія, теологія, медицина тощо) (Котляров, 2020, с. 215, 232).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Як бачимо, лідерам протестантської Реформації вдалося успішно обґрунтувати філософсько-теологічні основи та розробити зміст, організаційно-інституційну структуру та методичний супровід нової протестантської освітньої системи в основу якої було покладено ідею цілісної освіти особистості. Цілісність педагогічного підходу реформаторів до виховання особистості виявилася у розумінні важливості всебічного розвитку людини: інтелектуального, сімейного, морального, фізичного, естетичного, громадянського. Новизна релігійно-педагогічного підходу засновників протестантизму полягала у зверненні уваги на соціальну роль освіти та проголошенні необхідності кардинального реформування пізньосередньовічних освітніх практик. Більше того, їхня освітня філософія ґрунтувалася на ідеї «досконалої людини» (“*perfectio hominis*”), що співвідносилось з гуманістичною ідеєю «освіченого благочестя» (“*pietas litterata*”), основою якої були три чесноти – знання латини, діяльна побожність і вміння скрізь поводити себе належно. Педагогічні ідеї лідерів Реформації ґрунтувалися на двох пріоритетних цінностях: «побожність і ерудиція» (“*pietas et eruditio*”) та «ліберальна ерудиція» (“*liberali eruditione*”), що відкривало реалістичні можливості для побудови оновленої освітньої системи на засадах гуманістичної філософії.

Запропоновані Мартіном Лютером та Філіпом Меланхтоном педагогічні ідеї становлять виняткове значення сьогодні. Їхня цінність визначається усвідомленням необхідності кардинальної перебудови освітнього процесу. Звісно, освітні підходи, запропоновані педагогами у ранній Новий час, не можуть визначати порядок денний сучасних стратегій реформування освітнього середовища. Мова не йде про пошук готових історичних рішень для розв’язання сучасних освітньо-педагогічних завдань або ж про механічне «перенесення» чи «осучаснення» ранньомодерних педагогічних ініціатив. Водночас, розгляд історичних підходів до впорядкування освіти становить суттєву цінність з точки зору тогочасної «інноваційності» запропонованих гуманістами та реформаторами кроків до перебудови європейської освіти, адже можна знайти чимало паралелей між динамікою та масштабом світоглядних змін у XVI столітті й у наші дні.

Перспективи поглиблення дослідженої теми убачаємо в історико-педагогічній компаративістиці педагогічних ідей протестантського гуманізму та підходів до освіти і виховання, що були запропоновані представниками ренесансного гуманізму, католицького гуманізму та філософії раціоналізму. Такі студії сформулюють можливості для історико-педагогічного синтезу та дозволять залучити кращі історичні освітні практики у процес інноваційної перебудови сучасного освітнього простору.

ЛІТЕРАТУРА

- Cordasco, F. (1976). *A Brief History of Education : A Handbook of Information on Greek, Roman, Medieval, Renaissance, and Modern Educational Practice*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Johns, M. D. W. (1995). *The Counter Reformation : Religion and Society in Early Modern Europe*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Mackenney, R. (2002). *Sixteenth Century Europe. Expansion and Conflict*. California: Palgrave Macmillane-3PL.
- O'Malley, J. W. (1990). Renaissance Humanism and the Religious Culture of the First Jesuits. *Heythrop Journal*, 31, 4, 471–487.
- Schluß, H. (2011). *Reformation und Bildung. Reformatorische Ausgangspunkte protestantischer Bildung: Orientierungen an Martin Luther* (Pädagogische Reform – PRe). Jena. Retrieved from: <http://homepage.univie.ac.at/henning.schluss/Publikationen/wissart/C-066-Reformation-und-Bildung.pdf>
- Steckbrief Martin Luther (2023): Biografie des Reformators. Retrieved from: <https://www.sonntagsblatt.de/artikel/menschen/steckbrief-martin-luther-biografie-des-reformators>
- Басенко, Р. О. (2017). Мартін Лютер та Ігнатій Лойола : духовно-педагогічний діалог, ідейно-інституційна конфронтація і церковно-релігійна пам'ять. *Епоха Реформації та сучасна Україна*, (сс. 21-32). Полтава : Астрейя.
- (Basenko, R. O. (2017). Martin Luther and Ignatius Loyola: spiritual-pedagogical dialogue, ideological-institutional confrontation and church-religious memory. *The Reformation Era and Modern Ukraine*, (pp. 21-32). Poltava: Astraea).
- Вознюк, О. В. (2017). *Педагогічна діяльність протестантських громад у контексті освітньо-виховних процесів в Україні (середина XIX – 30-ті роки XX ст.)* (дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01), Київ. (Vozniuk, O. V. (2017). *Pedagogical activity of Protestant communities in the context of educational processes in Ukraine (middle of the 19th – 30s of the 20th century)* (PhD thesis). Kyiv).
- Год, Б. В. (2004). *Виховання в епоху європейського Відродження (середина XIV – початок XVII століття)*. Полтава. (God, B. V. (2004). *Education in the era of the European Renaissance (middle of the 14th – beginning of the 17th century)*. Poltava).
- Ільченко, В. Р., Гуз, К. Ж. (2015). Життєствердний національний образ світу учнів – прийдешній день української освіти. *Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна* (сс. 167-168). Полтава : ПНПУ. (Ilchenko, V. R., Guz, K. Zh. (2015). A life-affirming national image of the world of students is the future day of Ukrainian education.

- Professional freedom of the individual in the dimensions of the humanistic heritage of Anton Makarenko and Ivan Zyazyun* (pp. 167-168). Poltava: PNPV).
- Котлярів, П. (2020). *Філіп Меланхтон. Фенікс Реформації*. Київ : Дух і Літера. (Kotlyarov, P. (2020). *Philip Melanchthon. Phoenix of the Reformation*. Kyiv: Spirit and Letter).
- Лютер, М. (1992). Послання до радників усіх міст землі німецької. Про те, що їм слід засновувати й підтримувати християнські школи. *Время молчания прошло: Избранные произведения 1520-1526 гг.* Ю. А. Голубкина (ред.), (сс. 153-177). Харьков: Око. (Luther, M. (1992). A message to the councilors of all German cities. That they should establish and support Christian schools. *The time of silence has passed: Selected works of 1520-1526*. Yu. A. Golubkina (Ed.), (pp. 153-177). Kharkiv: Eye).
- Шевчук, В. (2019). Ідеологія виховання особистості в адвентизмі за доби Другої Речі Посполитої. *Спадок Реформації: до 500-річчя 95 тез Мартіна Лютера та пам'яті Ю. О. Голубкіна (1941–2010)*. С. Б. Сорочан, А. М. Домановський (ред.), (сс. 208-214). Харків: Майдан. (Shevchuk, V. (2019). Ideology of personality education in Adventism during the days of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth. *The legacy of the Reformation: to the 500th anniversary of 95 theses of Martin Luther and memory of Yu. O. Golubkin (1941–2010)*. S. B. Sorochan, A. M. Domanovsky (Eds.), (pp. 208-214). Kharkiv: Mайдan).
- Яковенко, Н. М. (1997). Латинське шкільництво і «шкільний гуманізм» в Україні кінця XVI – середини XVII ст. *Київська старовина, 1–2 (315)*, 11–27. (Yakovenko, N. M. (1997). Latin school education and “school humanism” in Ukraine at the end of the 16th – mid-17th centuries. *Kyiv Antiquities, 1–2 (315)*, 11–27).

SUMMARY

Basenko Ruslan. Martin Luther and Philip Melanchthon: the idea of a holistic education of the individual in the pedagogical teaching of the leaders of Protestant humanism.

The article is devoted to the historical and pedagogical analysis of the content of the idea of a holistic education of the individual in the interpretations of the founders of the Protestant pedagogical concept – Martin Luther and Philip Melanchthon.

The solution of the problems of the historical and pedagogical studio is built on the basis of a set of methods, both general theoretical and special. Along with the use of analysis, systematization, explanation, comparison, interpretation, special methods were of no small importance: the method of historical and pedagogical reconstruction; method of historical and pedagogical comparative studies; personalization method (biographical); hermeneutical method.

The socio-cultural context of the pedagogical searches of the reformers is considered, it is revealed that the Renaissance humanism, Protestant humanism, Catholic humanism had a significant influence on the formation of the pedagogical ideas of the reformers. It is proved that Martin Luther substantiated the philosophical and theological foundations of the Protestant educational system, and Philip Melanchthon ensured the development of its content, organizational and institutional structure and methodological support.

It was revealed that the integrity of the pedagogical approach of the reformers to the education of the personality was manifested in the understanding of the importance of the comprehensive development of a person: intellectual, family, moral, physical, aesthetic, civil. It has been established that the novelty of the religious-pedagogical approach of

Martin Luther consisted in drawing attention to the social role of education and proclaiming the need for a radical reform of late medieval educational practices.

It is stated that the educational philosophy of Philip Melanchthon was based on the idea of “perfect man” (“perfectio hominis”), which correlated with the humanistic idea of “enlightened piety” (“pietas litterata”), which was based on three virtues – knowledge of Latin, active piety to lead everywhere yourself appropriately. It was revealed that the philosophy of holistic education proposed by Philip Melanchthon was based on two priority values: “piety and erudition” (“pietas et eruditio”) and “liberal erudition” (“liberali eruditione”), which opened up realistic opportunities for building on the basis of a humanistic philosophy. The civilizational significance of the pedagogical teachings of Martin Luther and Philipp Melanchthon for the search for answers to modern educational and pedagogical problems is determined.

Key words: *holistic education, Protestant humanism, Renaissance humanism, Martin Luther, Philipp Melanchthon, the idea of a comprehensive and harmonious education of the individual, “piety and erudition” (“pietas et eruditio”), “liberal erudition” (“liberali eruditione”), “perfect man” (“perfectio hominis”), “enlightened piety” (“pietas litterata”).*

УДК 61: 378.4] : 001.89 : 004 : (378+17)

Андрій Вергун

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID ID 0000-0002-7521-3241

Світлана Ягело

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID ID 0000-0002-9990-1022

Оксана Вергун

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID ID 0000-0002-0239-5638

Ольга Олексюк

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
ORCID ID 0000-0002-6150-9033

DOI 10.24139/2312-5993/2023.04/290-304

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І
ЕТИКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ
ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У
МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

Принципи ефективної наукової комунікації та академічної доброчесності посідають важливе місце у сучасному науковому та освітньому процесі і детермінуються взаємоповагою у колективі науковців, викладачів і студентів. Кращі наукові роботи здобувачів в т.ч. із застосуванням дистанційної комунікації з модератором (в т.ч. науковим керівником, завідувачем курсу або кафедри, керівником лабораторії та/або структурного підрозділу університету) підлягають обговоренню на наукових конференціях та можуть бути представлені до публічної доповіді (зокрема на фахових конференціях) і публікації в університетських та інших наукових виданнях. Метою нашої роботи було вдосконалення превентивних заходів на основі чинного законодавства,